enguera seminaris d'estiu seminarios de verano

Desenvolupament Comunitari

PROPOSTA METODOLÒGICA DE DIÀLEG SOCIAL EN INTERVENCIONS PÚBLIQUES SOBRE EL TERRITORI

Després d'analitzar els resultats de les diferents entrevistes individuals i els grups territorials, es pot extreure aquesta primera proposta de "bones pràctiques" per tal de facilitar un diàleg entre administració i ciutadania per quan es tracta d'intervencions públiques sobre el territori.

Val a dir que, en les opinions de les persones entrevistades i de forma generalitzada, crear un mètode de treball entre ambdós parts, d'entrada, genera moltes suspicàcies. Trencar aquesta inèrcia i establir un canal que pugui facilitar el diàleg, l'escolta i la comprensió mútua serà doncs l'objectiu principal, seguint el consell d'aquestes propostes.

PRINCIPIS

Es recullen una sèrie d'ítems que els cataloguem com a "principis" i que són necessaris com a prèvia abans d'iniciar un diàleg entre administració i ciutadania. Sense respectar-los, es faria difícil crear l'espai de diàleg per tal de poder tractar el desenvolupament de les actuacions públiques sobre el territori.

- ***El conflicte forma part del procés***

  Crear un protocol de bones pràctiques no significa que estigui exempt de conflicte. Al contrari. Aquest s'ha d'assumir com a part del procés de diàleg en quan les parts no tenen la mateixa opinió en la gestió del territori. Reconèixer la diferència és un bon inici pel diàleg i també que aquest tindrà moments de crispació i de total antagonisme.

- ***Visió de procés: inici, seguiment i retorn***

  El diàleg entre administració i ciutadania no es tracta de moments puntuals, sinó d'un procés, marcant una metodologia de treball. Com a mínim ha de contemplar tres fases amb un treball específic en cadascuna: en l'inici de l'actuació, en el seu seguiment i en el retorn de resultats o finalització del projecte. És important respectar el circuït i que pugui haver un cert equilibri entre la durada del procés i l'obtenció de resultats.

- ***Compromís i honestedat política***

  És important que els responsables polítics expressin d'antuvi el seu compromís a garantir l'equilibri territorial i que siguin honestos entre la paraula, l'actitud i la presa de decisions. Això significa un compromís amb el procés participatiu i argumentar amb transparència les decisions finals.

- ***Claredat en els objectius de les actuacions públiques sobre el territori***

  Molts dels conflictes territorials esclatats en els darrers anys es deuen per una manca d'informació a la ciutadania en els objectius finals de les actuacions. Es perceben interessos encoberts -per motius econòmics o pressions privades- que no respecten l'equilibri territorial. Aquests interessos són els que generen el nucli d'adversitat contra els projectes. Així doncs, la claredat dels objectius i l'explicació del per què de l'actuació és primordial per ubicar-la.

- ***Llibertat pel pensament crític i suport per una "cultura alternativa"***

  És important donar suport a una visió crítica davant de certes actuacions, ja que aquesta actitud és la que fa defensar que el plantejament dels projectes sigui el més respectuós possible amb l'entorn i la població que hi viu. D'altra banda, s'ha de respectar i garantir un lliure pensament davant dels diferents models de gestió del territori. Les critiques a les actuacions públiques poden ser útils, per no dir una oportunitat, per trobar solucions als conflictes.

- ***Visió ambiental estratègica respectuosa amb el territori***

  Les actuacions sobre territoris han d'incloure una visió respectuosa amb el medi ambient i sobre la població que hi viu. Ha de ser una estratègia que garanteixi la sostenibilitat territorial. És per això que és important contemplar en els plans d'actuació la participació ciutadana per vetllar l'adequada implantació amb el major respecte possible per la societat que acull l'actuació.

EL TERRITORI

Criteris per "territorialitzar" la política

Les decisions polítiques per actuacions públiques sobre territoris sovint són centralitzades des de la capital catalana i no contemplen les diverses realitats. Gairebé el territori català es pot dividir per temes motiu de conflictes i, aquests, han de poder ser tractats amb la població que es veu afectada. Per garantir l'equilibri territorial ha de contemplar criteris de:

- ***Descentralització de la política***

  No cal que tot es decideixi a la capital, especialment aquells aspectes que afecten a territoris determinats que és millor tractar-los "in situ".

- ***Proximitat temàtica i de la presa de decisió***

  El tractament de temes al territori cal que sigui sobre aquells que els són propers, que

afecten a la població directament. La participació augmentaria si es tractessin temes que afectessin de prop. A la vegada, però, cal fomentar la capacitat de tots els actors per combinar equilibradament la visió local amb l'interès general.

- ***Garantir l'equilibri territorial tenint en compte la població***
  Malgrat la potencialitat energètica i d'altres recursos que ofereixen els territoris, cal tenir en compte la població que hi viu, estigui organitzada o no, hagi formulat la seva queixa o no.

- ***Distribució equitativa de riscos i impactes en el territori***
  Tenint en compte l'anterior criteri, cal garantir que les actuacions públiques siguin distribuïdes en el territori català de forma equitativa, repartint i corresponsabilitzant amb la població els riscos i els impactes que aquests projectes provoquen. Un dels problemes que es troben alguns territoris és que perceben ser sempre i per tothom terreny d'aplicació de projectes públics de gran envergadura. Cal doncs, com s'apunta en els punts anteriors, connectar aquesta visió local amb l'interès general.

Criteris de vertebració territorial

Al marge de la potencialitat energètica i d'altres recursos que pot oferir un territori en concret, per garantir un equilibri s'ha de tenir en compte altres variables, com són la densitat de població i la capacitat en organitzar-se civilment. El fet de pertànyer a un territori que tingui una baixa densitat demogràfica i que aquesta, a més, pugui estar repartida per municipis petits, dóna peu a tenir menys capacitat d'organització ciutadana i, en conseqüència, menys ressò de les seves opinions a l'esfera pública. Treballar el conflicte territorial amb la ciutadania ha de contemplar aquests criteris:

- Afavorir la interrelació entre actors socials en un mateix territori
Obrir espais de treball (fòrums de debat, comissions de treball...), tant per les organitzacions o aquelles persones que no pertanyen a una associació en concret,

com per altres actors socials. Aquests espais han de ser d'interlocució i no d'adversaris.

- Clarificació de l'abast i els límits de participació en espais de debat

Davant d'un projecte sotmès a participació ciutadana, cal que es situï d'antuvi quin és l'abast i quins són els límits que hom pot participar. És a dir, si es tracta d'un procés de consulta, de treball compartit o de presa de decisions vinculant. És important, però, que en alguns aspectes del procés pugui haver matèria de decisions vinculants.

- Tenir en compte les opinions de les organitzacions "paraigua"

Les grans organitzacions civils sovint fan el paper d'interlocutores amb l'administració pública o com agents d'opinió i de contrast per als mitjans de comunicació. També són referent per les associacions petites existents als territoris. Poden tenir personal tècnic alliberat o voluntari que estudia els conflictes de prop i sovint tenen alternatives a les actuacions públiques motiu de conflicte.

- Accés a la interlocució d'altres actors

Els espais de debat en els diferents territoris han de permetre que hi tinguin cabuda altres actors a part de l'administració i els moviments socials i que estiguin plenament implicats en els conflictes territorials, com per exemple, la xarxa econòmica.

PROCEDIMENTS

Criteris d'organització administrativa

Els processos de participació ciutadana demanen una determinada organització interna de l'administració pública per poder donar resposta i més quan el tema a treballar estar sotmès a conflicte i quan sovint afecta a més d'un departament. L'organització actual de l'administració pública -massa departamentalitzada- és un impediment pel tractament de conflicte, ja que aquests són transversals. És per això que caldrà fer un esforç d'adaptació interna per fer-hi front.

- ***Visió estratègica comuna***

  Davant d'una actuació pública al territori, cal unificar les línies d'actuació i que siguin iguals per tots els departaments.

- ***Coordinació entre departaments de l'administració pública***

  Caldrà crear protocols i espais d'interrelació que facilitin la connexió entre departaments, així com alliberar personal tècnic que pugui desenvolupar aquesta tasca. Donar resposta als resultats que va tenint els processos de participació és bàsic per un diàleg entre parts.

- ***Procés pedagògic intern per incorporar criteris de participació en les actuacions públiques***

  En moltes àrees de l'administració pública els procediments amb participació ciutadana són viscuts amb recel i escepticisme. Per canviar aquesta inèrcia i incloure la participació com un valor afegit als procediments governamentals, s'haurà d'acompanyar d'un procés pedagògic dirigit a polítics i a tècnics.

Estratègies de comunicació

Al referir-nos a la "comunicació" ens trobem davant de dos blocs: la referida entre actors (relacions entre l'administració i la ciutadania o entre associacions) i la que pertany a la difusió i informació als mitjans de comunicació sobre els conflictes territorials.

Comunicació entre actors

En aquest apartat s'ha de posar èmfasi en què la comunicació sigui bidireccional i que faciliti la mútua comprensió del posicionament i la visió de les parts en relació. En aquest sentit, la comunicació ha de ser una eina que ajudi l'apropament entre actors i no els distanciï. Per tal de complir aquest objectiu, caldrà establir els següents criteris:

- ***Fluïdesa i transparència comunicativa***

  La informació que es faciliti ha de clarificar els objectius de les actuacions públiques al territori. En aquest sentit, es demana combatre la "informació enganyosa" o de segones intencions que distorsiona la comprensió mútua.

- ***Concreció en els canals d'informació***

  Com hem apuntat, la comunicació cal que sigui una eina. Cal doncs, protocolitzar els procediments comunicatius perquè facilitin l'accés a la informació i s'abaixin els tràmits burocràtics, una de les principals queixes dels moviments socials.

- ***Ús de diferents formats comunicatius***

  Segons el públic a qui va dirigida la informació treballada, es necessitarà utilitzar diferents eines i canals de comunicació per un mateix tema (escrit, visual i oral) per tal de garantir que tothom rep la informació.

En relació als mitjans de comunicació

Els mitjans de comunicació actuen sovint d'altaveu dels conflictes. Figurar o no en ells, ser motiu de notícia, pot realment canviar la direcció de l'actuació pública. A vegades, no ser-hi present pot donar la sensació d'inexistència de conflicte o d'alternativa. La relació amb els mitjans de comunicació és cabdal en un procés de diàleg entre parts amb visions contraposades.

- ***Contrast de la informació***

  Els periodistes han de contemplar les diferents visions que hi ha sobre l'actuació pública amb la voluntat d'obtenir informació veraç. En aquest sentit, cal fer èmfasi al reconeixement de les associacions com a punts d'informació i de contrast.

- **Reserva d'espais d'informació en els mitjans de comunicació**

  Per donar a conèixer l'alternativa a actuacions programades que sovint és estudiada per moviments socials i organitzacions civils.

Criteris d'operativitat

Els "tempos", la freqüència i els espais de reunió són aspectes importants per garantir l'èxit de les trobades entre l'administració i les entitats. Cal doncs, tenir en compte aquests diferents criteris perquè les reunions siguin eficaces.

- ***Calendarització en el territori***
  Donat que sovint són les mateixes persones que assisteixen en aquestes reunions, cal tenir cura coordinar-les i que no es solapin.

- ***Estudiar la participació dels interlocutors***
  Les entitats expressen que sempre són les mateixes cares a tot arreu i que això satura les agendes dels qui assisteixen en les reunions. Seria important trobar mecanismes de coordinació paral·leles a les reunions perquè no sempre hagin d'intervenir les mateixes persones (presa d'actes, llistes de distribució per correu electrònic...).

- ***Tenir cura dels horaris***
  Com és habitual en els processos de participació ciutadana, cal tenir en compte els horaris de les persones implicades en moviments socials. Aquestes són majoritàriament voluntàries i el seu horari de reunió ha de combinar-se amb el laboral.

- ***Reunions àgils, concises***
  Tant si són espais de deliberació com de decisió, cal claredat en els ordres del dia. Aquest punt es relaciona amb l'anterior en tant que el temps és important per no colapsar les agendes dels assistents.

- ***Recursos econòmics per assistir a les reunions***
  Es recull aquesta idea, ja que a molts punts del territori per fer una reunió han de desplaçar-se i invertir diners, sovint de la butxaca privada. En algunes ocasions es podria contemplar aquesta proposta.

Criteris mínims per a la implantació de processos participatius

Per definició, la participació requereix de la implicació del ventall d'actors socials presents sobre un territori concret. Però l'aplicació d'aquest procés s'ha de fer tenint en compte uns marcs de referència, uns criteris que serveixin com a guia per les diferents parts i marquin les limitacions d'on es pot arribar a treballar sota aquesta visió compartida d'un mateix tema o conflicte. Criteris com:

- ***Criteris metodològics i procedimentals***

  Com ja s'ha comentat a l'apartat de principis, els processos participatius que s'endeguen han de contemplar, com a mínim, tres fases: diagnòstic, seguiment i retorn. Aquestes fases han d'anar acompanyades d'una interlocució bilateral entre les parts i és important aplicar tots els criteris de comunicació comentats per tal que tothom pugui gaudir d'una mateixa informació.

- ***Consulta pública***

  Les actuacions sobre territoris haurien d'estar a l'abast públic i que en moments puntuals, prèvia a la seva aplicació, es poguessin recollir opinions ciutadanes al respecte. Aquesta mecànica, ajudaria a fer sentir als ciutadans que viuen als territoris afectats més partícips del desenvolupament dels projectes i facilitaria, en part, la prevenció de conflictes.

- ***Actuacions acompanyades d'estudis d'impacte ambiental i social***

  Ja és prou conegut que davant de grans actuacions d'impacte al territori hagin d'anar acompanyades d'estudis d'impacte ambiental. Però, sovint, aquests no contemplen l'impacte sobre la població del territori que són qui han d'acollir la proposta. Cal doncs, fomentar l'obligatorietat de tenir en aquestes actuacions estudis d'impacte ambiental i social. Aquests estudis també ajudarien a evitar conflictes territorials. En cas de que es recollissin impactes ambientals i/o socials greus, l'actuació no s'ha de dur a terme. La qualitat d'aquests estudis hauria d'estar avalada per entitats científiques, solvents i reconegudes.

- ***"Consell de savis"***

  Es recull la proposta de tenir com a referents persones reconegudes en la matèria i independents que puguin desenvolupar la tascar de vetlla per determinades actuacions.

- ***Contemplar mecanismes aglutinadors***

  Els diferents mecanismes que s'estableixin durant el procés participatiu han de generar espais d'entesa i de relació que permetin trencar la inèrcia del conflicte. Han de ser mecanismes vertebradors, que ajudin a crear ambients de confiança mútua. En aquest sentit, imposar tècniques sense tenir els objectius clars és el que provoca que s'accentuïn reaccions de rebuig.

- ***Crear sentiment de corresponsabilitat***

  En general, el procés participatiu ha de ser un camí que faciliti la confiança mútua. Aquest camí ha de passar també donant veu a les entitats i els ciutadans no organitzats del territori.

ESPAIS DE RECONEIXEMENT PER A LES ENTITATS

Un dels temes principals en gairebé la majoria de les entrevistes individuals i les reunions grupals és que les entitats i moviments socials es troben sovint sense obtenir respostes a les seves demandes i sense la possibilitat de tenir espais per poder denunciar el que consideren un mal ús en la gestió del territori. En aquest sentit, i com s'ha esmentat en l'apartat corresponent, els mitjans de comunicació poden oferir un espai de reconeixement per a la ciutadania, però també es recullen altres propostes complementàries que ajudarien a fer visible el punt de vista i l'expertesa de la ciutadania organitzada.

- ***Finançar estudis independents o propostes alternatives***

  Es recull aquesta proposta que s'aplica en altres països. Una única visió de l'actuació no té perquè ser la solució més adequada. Es reivindica que es considerin estudis alternatius a la proposta i que no es limiti a només a l'oficial que es proposa des dels

governs. En aquest sentit, aquests estudis poden ser proposats des d'organitzacions que treballen i actuen sobre el territori i que compten amb professionals alliberats per fer aquesta tasca. Tenir l'hàbit de reservar finançament per encarregar propostes alternatives a la que es portarà a terme, podria ser una bona pràctica per un procés participatiu.

- ***Finançar la defensa jurídica i independent***

  Moltes de les entitats i moviments socials entrevistats inverteixen temps i diners per poder fer visible les seves alternatives de la gestió del territori amb altres actuacions, a vegades, fins i tot amb un seguiment legal molt exhaustiu. És aquesta defensa jurídica que creuen que s'ha de finançar des de l'administració pública perquè sigui objectiva i independent a interessos privats.

- ***Auditories internes***

  Seria òptim que les diverses actuacions públiques poguessin ser avaluades sobre si s'han aplicat bé o no i marcar-ho com a protocol. Així mateix, les entitats demanen que puguin tenir un espai de denuncia per fer públiques les males pràctiques de l'administració i de determinats polítics.

- ***Oferir suport i orientació per a empreses***

  L'experiència d'aquestes entitats i moviments socials podria ser molt útil per empreses encarregades a desenvolupar les actuacions sobre els territoris.

- ***Altres espais on les entitats puguin exercir poder de pressió***

  Es considera que actuals espais ciutadans, com Consells, no garanteixen la participació ciutadana. Es proposa que aquests espais -o bé crear-ne de nous- puguin servir per poder debatre i consensuar propostes d'actuació amb l'administració, especialment pel seguiment d'aquells temes que puguin interessar i afectar a els territoris concrets.